

Fekete J. József

„mélységek mélyének legmélyéről”

Szűgyi Zoltán: Pillangóversek

Szűgyi Zoltán az elfogadás költője. Korábbi versei leginkább az üldözöttség előli kiütkezés, a sors elfogadható megélése felett mélylázó, óvatos, visszafojtott hangon folytattak párbeszédet környezetének természeti és társadalmi elemeivel, illetve Istennel, akitől el lehet húzódni, perlekedni lehet vele, el lehet taszítani, de vissza is lehet hozzá térni, a költő életgyónását türelmébe lehet ajánlani. *Pillangóversek* című, az Orpheusz Kiadónál Benes József grafikáival és Baráth Ferenc tipográfiájával megjelent kötetében *Fehérben és énekelve* címen egy narratív hosszűversben foglalja össze élete megpróbáltatásait, veszteségeit, egzisztenciális nyomorát, politikai vesszőfutását, a polgárháború előli menekülését, a rá következő otthontalanságát, hozzátartozók, barátok halálát, a gondviselésbe vetett hitének elvesztését, majd Isten újbóli megtalálását.

Szűgyi Zoltán a vajdasági Adán született, tagja volt az újvidéki *Új Symposion* Sziveri János vezette szerkesztőségének, amit a politika szétvert, a szerkesztőség tagjait pedig politikailag éretlennek, hitetlennek nyilvánította, egzisztenciálisan ellehetetlenítette. Sziveri Jánoshoz családiasan bensőséges kapcsolat fűzte, annak hanyattatását, majd halálát érzelmileg sokáig képtelen volt feldolgozni. A volt főszerkesztőt annak halála után, 1991-ben követte Budapestre, azután, hogy a korábbi politikai üldöztetés más formát és más tartalmat nyert, mint egy évtizeddel korábban, a szilenciumot az akkori Jugoszlávia polgárháborúinak kezdetét jelentő fegyverdörgés váltotta fel, és az áldozatok immár nem a társadalmi elszigetelés terhe alatt sorvadtak, hanem egyik pillanatról a másikra: halottak voltak. A költő a veszély elől felkerekedve új hazájában nem ölelő karok között ért révbe, hanem a mostoha kenyerére kényszerült. Mostoha sors elől menekülve és hasonlóba csöppenne a költőnek meg kellett élnie a „*van honnan szöknü, de nincs hová*”¹ érzését, és ez a tapasztalat nála nem az erőt adó irónia felhangjaival jelent meg, hanem inkább letargikus belenyugvást tükrözött. Az 1995-ös *Énekünk éneke* (*A gondnok verseskönyve*) című, az otthontalanságra reflektáló könyvében keserősége kendőzetlen őszinteségében mutatkozott meg, ami végül a beletörődés egykedvűségében nyert megfogalmazást: „*tudom e népnek rég nincs / már egy beszéde / s lelkem még az éjjel / visszakérhetik / járok hát inkább nesztelen / maradok konok zarándok / messziről jött magyar / megállok csak és várok // míg szelíd szemével / az anyaföld betakar*”. (Létalapítás) Ebben a tizenöt évvel ezelőtt megjelent versben jelen van a hívó ember alázata, ami meghatározó létszemléletként hatja át Szűgyi Zoltán mostani kötetét is. Az előbbiben beharangozott lármás korszak vége az utóbbiban érett a csendteremtés idejévé.

Mielőtt azonban a hallgatag versekkel foglalkoznánk, el kell időznünk a *Pillangóversek* kötetben megjelent hosszűversnél, annál is inkább, mert a költő voltaképpen ebben a költeményben adja meg költészete kulcsait. Tőle, a szavak nélküli költészet eszményét valló költőtől szokatlan a narratív hosszűvers, bár a jelzők hiánya egyéb verseiben is alkotói célkitűzés folyománya², a lírai áttételek szinte programszerű elmaradása jelzi, hogy ezt a versét referenciálisan kell olvasni. Viszont nem valamiféle ellenversről van szó, amely kirosztalta magából a líraiságot, a költői transzponáltságot. A tényyszerűsége törekvésében is költő marad a költő, és olyan képi emlékeket alkot, mint például

1 Gulyás József *Végre* című, a vajdasági magyarok nemzedékeinek sorsmeghatározó élményét összegző négy sorosa: „*Végre kimondhatod / váratott soká: / van honnan szöknü / de nincs hová.*”

2 *Pillangóvers a jelzőkről*. 30. o.

a két nagyanya versebe idézése során: „Az egyik: cukor meg tej. // A másik: mély, nagyon mély, fekete / szem és áhítat – a szobafestő álmának / megrajzolt angyalfigurája a halál falán”(74.).

A hosszúvers egyszerre önéletrajz, vallomás, végelszámolás, egy kicsit felkészülés a késleltetett halálra: tisztulás, a bűnök fehérre lúgozása, a hitehagyottság levetkezése, az örökkévalóságra berendezkedés megkezdése, hiszen akit kebelére fogadott a korábban eltaszított, elfeledett, figyelmen kívül hagyott Isten, az értheti meg, hogy a visszafogadás nem a mindenkori jelen megéléséhez nyújtott segítség, hanem támasz, magyarázat, értelmezés, intés és útmutatás a földi élet olyan megéléséhez, ami elfogadhatóvá teszi ezen élet végességének következetességét – teheti-e? –, megerősíti az üdv-történetbe vetett hitet, mert keresztény költő előtt aligha mutathat egyéb felkészülési lehetőséget a Mindenható, akinek van válasza az öröklétre készülő egyén kérdéseire. A válasz a kert, a diófa árnyéka, a pillangók, és annak fölismérése, hogy nem a költő a gondnoka az épületnek, a kertnek, a versnek, a gondolatnak, a szépség és az élet efemer boldogságának, hanem mindhárom, a természet, az élet és a költészet fölött az egyetlen Gondnok áll.

A megtérésben megnyugvás csendes, szinte hallgatag versei a *Pillangóversek*. A pillangó egyfelől az illanó szépség – ez a kötet első ciklusának címe – metaforája, másfelől a verssé képződő gondolaté, ami a pillanatot átemeli az öröklétbe, és ezzel szabadságot teremt számára. A költő, ha verset ír, akkor teremt, jeladást végez, jelet hoz létre. Versben nyilatkozik meg, pillangóként engedi szabadjára gondolatait, hogy azok szabadon szálljanak, annak eshetőségét is feltételezve, hogy röptük soha senkinek nem ötlik szemébe. Verset írni, vagyis jelet hagyni annyi, mint valakit utasítani valamire, ha nem egyébre, a jelek követésére, a vers olvasására. Versben megnyilatkozni ugyanakkor nem egyéb, mint önnön létünk bizonyossága, a légzés és a szívdobogás szabadságának intellektuális megfelelője. Ennek a szabadságnak az elérése módszerességet követel, a kötetben egymásnak felelgető pillangó-versek és pillangóhaikuk a tökéletesen átgondolt kötet szerkesztésen túlmenően a megnyilatkozás formai fegyelmére terelik a figyelmet, jelezvén, hogy az élménylira várható áradása helyett meditatív lírai alakzatokkal szembesül az olvasó. „Új nap alkonyul” – írja a *Pillangóhaiku az új napról* utolsó sorában a költő. Az első két szó, az új nap olvastán a pirkad vagy virrad ígét várná a logika, a váratlanul felbukkanó alkonyul szó visszapergeti az olvasói tapasztalatban az ok-okozati összefüggések beágyazódott lenyomatát, a versmegértő gondolat elrugaszkodik a realitástól és a transzcendencia felé kormányozza a világ megértésére tett erőfeszítést.

A kötet végelszámolás-jellegét látszik erősíteni, hogy kiolvasható belőle a költő értékrendszere, amiben a legfőbbek közé tartoznak az érzelmek, az érzelmek kinyilvánítására alkalmasság, a pillanat öröme, a távozás bátorsága és a megérkezés ígéretének boldogsága.

A kert Szűgyi költészetének frekvenciált toposza. A kert a gondolat tere, az önvizsgálathoz szükséges nyugalom megteremtésének színhelye, a fény és az árnyék játékának színpada, a reménytelenség magányának ligete (*Pillangóvers a reményről*, 66.), amelyből pillangóként szállnak tova a versek (*Pillangóhaiku a versről*, 67.). A külvilágtól elválasztott tér, az elmagányosodás lehetőségét megteremtő „természet kicsiben” versbéli megjelenítése egyszerre idézi meg az urbánus világ előli visszahúzóadás gesztusát és az elmélkedés szellős szentélyét, Szűgyinél ezért magától értetődően a kert felől indulva az istenkeresésre nyit a vers, a kert szemlélődés elmélkedésre vált, majd a transzcendens megismerése felé fordul: „Nyár. Ősz. Tél. Tavasz. / Elvesznek. Eltűnnek mind. / Átlényegülnek. // ITEM // Ki vagy te? Te hatalmas / – kérdem tűnődve a fűgefű alatt.” (*Pillangóvers az áttűnésről*) A versbe foglalt átlényegülés már az ókortól foglalkoztatta a gondolkodókat, Ovidius pedig költői toposzá emelte, s lám, két évezred elteltével is megkerülhetetlen költői-emberi téma. Az átalakulás, ami nemcsak a pillangók, hanem az ösztermészet megújulási képességének sajátossága is, közvetlenül veti fel Isten mibenlétének költőileg artikulálható fűrkészését. Az idézett költeményre következő vers (*Pillangóvers a várakozásról*) az előző hangütését meghatározó alázattal szemben a személyiség gigantikus kinagyítása révén („jobb lábammal a tengerben / ballal a föld kövén / állok akár egy erős / angyal a fényes láncra fűzött / gránátalmák hőmpölygésével / a tűzoszlopban”) mitikus képet mutat az emberről. Az emberi nagyság és az isteni nagyság egymással nem mérhető, egymással nem állítható párhuzamba, viszont viszonyítható egymáshoz, és mindkettő a maga helyére tehető. Ez a hitevesztett, majd elkeseredésében a „mélységek mélyének legmélyéről”³ újra Istenhez forduló költő értékvilágában a helyes arányok megtartása mellett tisztul a megmérettetés az alázat haikujává: „Váram lett kertem. / Örökkévaló – ki vagy –, / látsz-e még engem?” (*Pillangóhaiku a kertről*)

3 Fehérben és énekelve. 78.

Szűgyi Zoltán némely verséről csupán a címük alapján, vagy még azok segítségével sem dönthető el, hogy ki a megszólítottjuk, emberi lény-e, vagy az ember fölött álló-e a társ, akit versbe vonzott a szeretet, a kötet egészét tekintve viszont egyértelmű lesz, hogy az embertársak a könyvet záró hosszú-versben nyertek kiemelt helyet, míg a kötetnek a pillangólét efemeritását idéző első ciklusa az ember fölött állónak a hatalmasságát állítja szembe az ember tünékeny mivoltával: „*Lassan lépdelve / őszi érces hangon mondtad: / én így szeretek. // ITEM // Nem vízen jössz majd – nem e világból való –, dicsőségesen.*” (Pillangóvers a dicsőségesről)

Szűgyi Zoltán már-már szótlán költői teljesítményében jelentős szerepe van a tudatos nyelvi ökonómiának (Pillangóvers a szavak kereséséről, 47–48.), a megtalált formának, s kötetben uralkodó haikunak, ami különböző sorkombinációk közé épül, és leggyakrabban tankára (wakára) hasonlít, ám nem törekszik annak szabályaira, valamint a képi szimbolikának. A versekben megjelenő bölcső, szárított almaszeletek, dió, füge, méz, füvek, fák, kert, társ, arc, kéz – mind az összetartozás különböző szintjeire utalnak, az embernek emberre utaltsága és az embernek a Teremtőre hagyatkozása jelenik meg általuk.

A költemény Szűgyi számára létének bizonyossága, Isten közvetlen megnyilvánulása az ember biológiája révén. Amellett, hogy új (vers)világokat hoz létre, maga is verssé válik, mintegy Isten létének eleven tanúságaként: „*Szívem szonettet / ver. Légzésem haiku. / Megnyilatkozom. // ITEM // Verssé leszek, hogy így tegyek bizonyosságot: ma is él Isten.*” (Pillangóvers a megnyilatkozásról)

(Orpheusz Kiadó, Bp., 2009)

E számunkat nyomta és kötötte az AS-Nyomda Kft. Szilády Üzem

axel springer

6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: +36 76 481 401; Fax: +36 76 481 204
E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu; www.szilady.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.